

شیعه

پس از رحلت پیامبر (ص) مسلمانان به دو فرقه «شیعه» و «اهل سنت» تقسیم شدند.

فهرست مندرجات

- ۱ - معنای لغوی
- ۲ - معنای اصطلاحی
- ۳ - فرقه های شیعه
- ۴ - وجه تسمیه
- ۵ - امامان شیعه
- ۶ - تاریخ پیدایش تشیع
- ۷ - سکوت علی
- ۸ - شیعه در زمان پیامبر
- ۹ - فرق شیعه
- ۱۰ - غلو در شیعه
- ۱۱ - شیعیان و استقامت
- ۱۲ - وظیفه شیعیان
- ۱۳ - پانویس
- ۱۴ - منبع

معنای لغوی

شیعه در لغت بر دو معنا اطلاق می‌شود، یکی **توافق** و هماهنگی دو یا چند نفر بر مطلبی، و دیگری، **پیروی** کردن فردی یا گروهی، از **فرد** یا گروهی دیگر؛ **ابن منظور** در **لسان العرب** می‌گوید: «الشیعه القوم الذین تجتمعوا علی امر، و کل قوم اجتمعوا علی امر فهم شیعه، و کل قوم أمرهم واحد یتبع بعضهم رأی بعض هم شیعه.»^{[۱][۲]}

معنای اصطلاحی

و در اصطلاح به آن عده از **مسلمانان** گفته می‌شود که به **خلافت** و **امامت** بلافضل **علی(علیه السلام)** معتقدند، و بر این عقیده‌اند که **امام** و **جانشین پیامبر** (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) از طریق **نص** شرعی تعیین می‌شود، و امامت حضرت علی (علیه‌السلام) و دیگر امامان شیعه نیز از طریق نص شرعی ثابت شده است.^{[۳][۴]}
اطلاق شیعه بر دوستان و پیروان علی (علیه‌السلام) نخست، از طرف پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) صورت گرفته است. این مطلب، در **احادیث** متعددی که از آن حضرت **روایت** شده، مطرح شده است. چنان که **سیوطی** از **جابر بن عبدالله انصاری** و **ابن عباس** و علی (علیه‌السلام) روایت کرده که پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در **تفسیر** آیه «ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریه»^[۵] اشاره به علی (علیه‌السلام) کرده و فرموده‌اند: «تو و شیعیانت» روز **قیامت**، رستگار خواهید بود.»^{[۶][۷]}

فرقه های شیعه

در **تاریخ** شیعه، فرقه‌هایی پدید آمده است، که بسیاری از آنها منقرض شده‌اند، و بحث درباره آنها فایده چندانی ندارد. فرقه‌های اصلی شیعه که هم اکنون نیز موجودند عبارتند از: شیعه **اثنا عشریه**، شیعه **زندیه**، و شیعه **اسماعیلیه**.

وجه تسمیه

اکثریت شیعه، را شیعه **امامیه** یا **اثنا عشریه** تشکیل می‌دهد، از آنجا که آنان جانشینان پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) را دوازده نفر می‌دانند، **اثنا عشریه** (دوازده امامی) نامیده شده‌اند.
شیعه **اثنا عشریه** بر مسئله **امامت** تأکید خاصی داشته و **عصمت امام** و **افضیت** او را بر دیگر افراد **امت** اسلامی بسیار مهم و اساسی می‌دانند. و از طرفی، امامت را، پس از سه امام نخست، منحصر در فرزندان **امام حسین** می‌دانند. با توجه به این عقاید ویژه درباره امامت، شیعه **اثنا عشریه** به «**امامیه**» **شهرت** یافته است.
شیخ مفید، پس از تعریف شیعه به کسانی که به **امامت** بلافضل علی (علیه‌السلام) **عقیده** دارند درباره شیعه گفته است: «این عنوان، مخصوص آن دسته از شیعه است که به وجود **امام** در هر **زمان**، و **وجوب نص** جلی، و **عصمت** و **کمال** برای هر امامی معتقد است، و امامت را (غیر از سه امام نخست) منحصر در

امامان شیعه

نام و خصوصیات **امامان** دوازده‌گانه شیعه در **احادیثی** که از پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) روایت شده، بیان گردیده است آنان عبارتند از:

- ۱- علی بن ابی طالب (علیه‌السلام) ۲- حسن بن علی (علیه‌السلام) ۳- حسین بن علی (علیه‌السلام) ۴- علی بن حسین (علیه‌السلام) (امام سجاد) ۵- محمد بن علی (امام باقر (علیه‌السلام)) ۶- جعفر بن محمد (امام صادق (علیه‌السلام)) ۷- موسی بن جعفر (امام کاظم (علیه‌السلام)) ۸- علی بن موسی (امام رضا (علیه‌السلام)) ۹- محمد بن علی (امام جواد (علیه‌السلام)) ۱۰- علی بن محمد (امام هادی (علیه‌السلام)) ۱۱- حسن بن علی (امام عسکری (علیه‌السلام)) ۱۲- حجه بن الحسن مهدی موعود (عج).

تاریخ پیدایش تشیع

گرچه، در **عصر** پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) درباره پاره‌ای از مسایل، اختلاف نظرهایی میان **مسلمانان** پدید آمد^[۹]، ولی فرقه‌ها و دسته‌بندی‌هایی که بعدها پیدا شد، در آن زمان وجود نداشت. ولی پس از رحلت پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) اختلافاتی پدید آمد که سبب پیدایش فرقه‌های مختلف در میان مسلمانان گردید. مهمترین اختلافی که در نخستین روزهای پس از رحلت پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) پدید آمد، مربوط به مسئله **خلافت** و **امامت** بود که مسلمانان را به دو دسته تقسیم کرد.

یک دسته معتقد بودند که **امامت**، همانند **نبوت**، منصب و مقامی الهی است و از شرایط **امام** این است که معصوم از خطا و **گناه** باشد، و این صفت را جز **خداوند** کسی نمی‌داند، بنابراین راه تعیین امام نصّ الهی است که در **قرآن** یا **احادیث** نبوی بیان شده است، و طبق این نصوص، علی بن ابی طالب (علیه‌السلام) جانشین پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و امام مسلمین است. حضرت علی (علیه‌السلام) و **بنی هاشم** و گروهی از بزرگان **صحابه**، اعم از **مهاجرین** و **انصار**، طرفدار این نظریه بودند. و این همان عقیده شیعه - خصوصاً شیعه **امامیه** - در مسئله امامت است.

دسته دیگر - که در رأس آنها **ابوبکر** و **عمر** قرار داشتند - بر این عقیده بودند که پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) برای خود جانشین تعیین نکرده است، و این کار را به **مسلمانان** واگذار کرده است. بر این اساس، و با توجه به اهمیت مسئله **خلافت** و امامت و نقش حیاتی آن در سرنوشت امت اسلامی، در یک اقدام شتاب‌زده - در شرایطی که حضرت علی (علیه‌السلام) و عده‌ای از بزرگان **صحابه** به **تجهیز بدن** پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) مشغول بودند - عده‌ای از مهاجران و انصار در **سقیفه بنی ساعده** گرد آمده، و پس از گفتگوهایی که در مورد **خلیفه** پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) میان آنها مطرح شد، سرانجام با ابوبکر به عنوان خلیفه پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) **بیعت** کردند

سکوت علی

چون شرایط سیاسی و اجتماعی دنیای **اسلام** و **جهان** به گونه‌ای بود که امام علی (علیه‌السلام) و هواداران او، برای اثبات عقیده خود و عملی ساختن آن، به اقدامات عملی و خصمانه دست می‌زدند، موجودیت اسلام از ناحیه دشمنان خارجی (**امپراطوری ایران** و **روم**) و دشمنان داخلی (منافقین) آسیب جدی می‌دید، امام علی (علیه‌السلام) مصلحت اسلام و مسلمین را پیروی از روش **صبر** و مدارا دید، و گرچه در مواقع مناسب، دیدگاه خود را درباره نادرستی عمل آنان بیان می‌کرد، ولی از درگیری‌های خصومت‌آمیز خودداری کرد، و در **هدایت** و پیشبرد **جامعه** اسلامی، از هیچ گونه کوشش و تلاشی خودداری نمی‌کرد.

و در حل مشکلات، دستگاه **خلافت** را یاری می‌نمود. تا آنجا که از خلیفه دوم **نقل** شده که هفتاد بار گفته است «اگر علی نبود عمر هلاک می‌شد»^[۱۰] و نیز گفته است: «خدایا مرا برای برخورد با مسئله دشواری که علی بن ابی طالب حضور ندارند، باقی مگذار.»^[۱۱]

شیعه در زمان پیامبر

در هر حال، شیعه به عنوان پیروان علی بن ابی طالب و معتقدان به **امامت** بلافاصل او در نخستین روزهای پس از **رحلت** پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) پدید آمد. البته **روایاتی** نیز یافت می‌شود که لفظ شیعه در زمان **حیات** پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) بر چهار تن از **صحابه** اطلاق می‌شد که عبارت بودند از: **سلمان**، **مقداد**، **ابودر** و **عمار یاسر**.^[۱۲]^[۱۳] این افراد از جمله کسانی هستند که در مسئله **خلافت** و امامت، علی (علیه‌السلام) را **خلیفه** بلافاصل پیامبر می‌دانستند با این وصف، و با توجه به این که نظریه شیعه در مسئله امامت به نصوص **کتاب** و **سنت** مستند گردیده است، می‌توان گفت: **تشیع**، در **حقیقت**، با **اسلام** همراه بوده است، هر چند به عنوان یک **مذهب**، پس از رحلت پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) موجودیت یافت.

فرق شیعه

چون مکتب شیعه در طول دو قرن و نیم امامت را به طور کامل درک نمود به ناچار حوادث و بحرانهای بخصوص در مورد امامت و **مهدویت** بر شیعه وارد شد. به همین دلیل با انحراف افرادی از شیعه **امامیه**، فرق شیعی منحرفی بوجود آمدند که عمده این فرق عبارتند از: **کیسانی**، **زیدی**، **اسماعیلی**، **فطحی** و **واقفی**. به هر حال این فرق، منحرف از عقاید شیعه حقه هستند و حتی با روند تکاملی این فرق، لفظ شیعه بر ایشان **اطلاق** نمی‌شود و برای استعمال این لفظ حتما باید به مکتب خویش اضافه شوند؛ مانند شیعه **اسماعیلی** و شیعه **زیدی** و بقیه فرق منحرفه که منقرض شده‌اند.

غلو در شیعه

زمینه غلو در مکتب شیعه برای عده‌ای از سودجویان و یا غافلان از حقائق اعتقادی شیعه به وادی **کفر** و شرک تبدیل شده بود و عده‌ای از افراد به کفر و غلو کشیده شدند. این کافران غلو کننده و گزافه گو به هیچ وجه **ماهیت** اعتقادات شیعی ندارند ولی عده‌ای از نویسندگان مانند **شهرستانی** و **سمعی** سعی دارند تمام افراد و فرق منحرف شده از شیعه را شیعه بنامند و بلکه بطور کلی شیعه را اهل غلو و **تشییه** و **تقصیر** معرفی کنند.^[۱۴] این نویسندگان سعی دارند تمام فرق کیسانی و اسماعیلی و زیدی و **غلان** و دیگر منحرفین از شیعه را تماماً شیعی معرفی کنند.^[۱۵] و به خواننده آگاه کنند که فرق شیعی بسیار زیاد است و در این پوشش از ذکر حق و **عقائد** حقه شیعه خودداری کنند و به طور طبیعی صورتی ناشایست از شیعه بسازند.

شیعیان و استقامت

همان عده از دوستان و هواداران علی (علیه‌السلام) که به نام شیعه شناخته می‌شدند پس از رحلت پیغمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) برای احیای حقوق **اهل بیت** در خصوص **خلافت** و مرجعیت علمی به **انتقاد** و اعتراض پرداختند و از اکثریت منافقین و مردم که با زور و با **تطمیع** و یا **غفلت** با **ابوبکر** بیعت نمودند، جدا شدند. **سلمان**، **ابودر**، **مقداد**، **عمار** و **حذیفه بن یمان** ... از جمله یاران حقیقی **امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام)** بودند که در صحنه‌های مختلف از حق آن حضرت دفاع نمودند.^[۱۶]

شیعیان آل محمد علیهم‌السلام در زمان خلفای **غاصب** سه گانه (۱۱- ۲۵ هـ. ق) پیوسته زیر فشار قرار داشتند تا جایی که **ابودر غفاری** به دلیل روشننگری‌های افشاگرانه اش مورد **شکنجه** معاویه و عثمان واقع می‌شود. سپس این **صحابی** جلیل‌القدر به بیابان ریزه تبعید شده و در غربت جان می‌دهد.^[۱۷] **مالک اشتر** و **محمد بن ابی بکر** و **حجر بن عدی** و **جویره بن مسهر** و **میثم تمار** و **کمیل بن زیاد** و رشید هجری و قنبر... از بزرگان شیعه نیز با حيله معاویه به شهادت می‌رسد^[۱۸] و بنی امیه (۴۰-۱۳۲) هرگونه امن و مصونیت از جان و مالشان برداشته شده بود بطوریکه حجاج خونخوار هر زمان که اراده می‌کرد دستور می‌داد تا در برابر او یکی از شیعیان کشته شود^[۱۹] ولی هر چه فشار **ستم** و بیدادگری بر ایشان بیشتر می‌شد در عقیده خود استوارتر می‌گشتند. با روی کار آمدن **بنی العباس** شدت سختگیری بر امامت شیعه و نیز شیعیان تشدید شد. در دسر بسیاری برای شیعیان در این دوران اتفاق می‌افتاد و شیعه برای رفع شر به **تقیه** رفتار می‌نمود. تمام این ظلمها به دلیل انحراف از امامت حقه بود که از ابتدای **حکومت** غاصبانه ابوبکر با فاجعه **شهادت فاطمه زهرا (سلام‌الله‌علیها)** شروع شد و ادامه

یافت. این ظالمین فضای جامعه را طوری طراحی نمودند که باعث تیرگی روابط حامیانشان با شیعیان شدند. همانطور که علنا به **دشمنی** با اهل بیت علیهم‌السلام دامن می‌زدند. شهادت مظلومانه ائمه اطهار بخصوص امام حسین (علیه‌السلام) شاهد این مدعی است. در اوایل قرن چهارم، سلاطین با نفوذ **آل بویه** به قدرت رسیدند. حمایت ایشان از مذهب و عقاید شیعه به جامعه تشیع قدرت فراوانی را اعطاء کرد. حمایت قدرت سیاسی شیعه تا حدود زیادی آزادی عمل را برای جامعه تشیع به ارمغان آورد. این دوره زمانی است که عالمانی چون **کلینی** و **شیخ صدوق** و **شیخ مفید** و **شیخ طوسی** و... ظهور یافتند و آشکارا به اظهار عقاید خود و نقد آرای دیگران پرداختند و میراث گرانسنگی از تالیفات و مصادر اولیه علوم دینی مانند عقاید و حدیث و **فقه** و تفسیر و... از علوم آل مجد (علیهم‌السلام) را به جامعه اسلام و شیعه عرضه نمودند. در اوایل قرن ششم که حمله **مغول** آغاز شد شیعه شدن جمعی از سلاطین مغول در ایران و حکومت سلاطین مرعشی در مازندران، مرکزیت شیعه در **قم** و **کوفه** و **نجف** در قدرت و وسعت جمعیت شیعه کمک بسزایی نمود. این وضع تا اواخر قرن نهم هجری ادامه داشت و از حدود قرن دهم هجری در اثر **ظهور** سلطنت صفویه در ایران، مذهب شیعه رسمیت یافت و تاکنون که در قرن پانزدهم هجری می‌باشد به رسمیت خود باقی است و به علاوه در همه نقاط جهان، صدها میلیون شیعه زندگی می‌کنند.

وظیفه شیعیان

امروزه مهمترین دشمنان شیعه را سران **استکبار** و **کفر** و هم پیمانان ایشان بخصوص وهابیت از خارج تشیع و **بہائیت** و **صوفیه** از داخل تشیع تشکیل می‌دهند. سران استکبار با سرمایه گذاری و حمایت بی دریغ از این سه فرقه صالحه نه تنها برای ضربه زدن به تشیع تلاش می‌کنند بلکه برای ضربه زدن به **جهان اسلام** نقشه می‌کشند. بر همه شیعیان لازم است که علاوه بر شناخت دشمنان اصلی تشیع با شناختی علمی و دقیق، از عقائد تشیع دفاع کنند.

پانویس

- ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۸، ص ۱۸۸.
- ↑ طباطبایی، مجد حسین، المیزان، ج ۱۷، ص ۱۴۷.
- ↑ شیخ مفید، مجد بن مجد بن نعمان، اوائل المقالات، ص ۳۵.
- ↑ شهرستانی، مجد بن عبدالکریم، الملل و النحل، ج ۱، ص ۱۴۶.
- ↑ بینه/سوره ۹۸، آیه ۷.
- ↑ سیوطی، جلال الدین، الدر المنثور، ج ۸، ص ۵۸۹.
- ↑ امینی، عبدالحسین، الغدير، ج ۲، ص ۵۷۵۸.
- ↑ شیخ مفید، مجد بن مجد بن نعمان، اوائل المقالات، ص ۲۸.
- ↑ امام شرف الدین، النص و الاجتهاد .
- ↑ کلینی، مجد بن یعقوب، ج ۷، ص ۴۲۴.
- ↑ امینی، عبدالحسین، الغدير، ج ۶، ص ۲۲۷.
- ↑ نوبختی، حسن بن موسی، فرق الشیعه، ص ۱۷۱۸.
- ↑ امین، سید محسن، اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۱۸۱۹.
- ↑ شهرستانی، مجد بن عبدالکریم، الملل و النحل، ج ۱، ص ۹۲.
- ↑ شهرستانی، مجد بن عبدالکریم، الملل و النحل، ج ۱، ص ۱۴۶.
- ↑ کشی، مجد بن عمر، رجال الکشی، ۱ جلد، انتشارات دانشگاه مشهد، ۱۳۴۸ هجری شمسی، ص ۶ - ۷.
- ↑ مجلسی، مجد باقر، بحار الانوار، بیروت - لبنان، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ هجری قمری، ۱۱۰ جلدی، ج ۲۲، ص ۳۹۹.
- ↑ علامه حلی، حسن بن یوسف، کشف الیقین، مؤسسه چاپ و انتشارات وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۴۱۱ هجری قمری یک جلد، ص ۷۷.
- ↑ علامه حلی، حسن بن یوسف، کشف الیقین، مؤسسه چاپ و انتشارات وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۴۱۱ هجری قمری یک جلد، ص ۷۷.

منبع

اندیشه قم 📄
سایت پژوهه، برگرفته از مقاله «شیعه»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۵/۱/۲۸. 📄

رده‌های این صفحه: **شیعه** | **فرق و مذاهب** | **کلام اسلامی** | **مقالات اندیشه قم** | **مقالات پژوهه**